

Till jämförelse med den omtalade »älfkvarnen» från Norrby socken lämnas här äfven en fotografisk bild af den ryktbara klotstenen på Inglingehögen vid Ingelstad i Östra Torsås socken i Småland, hvilken väl är den prydligaste representanten för denna art kultstenar i vårt land, fig. 2. De svenska landskap, ifrån hvilka dylika heliga stenar äro kända, äro Uppland, Södermanland, Västmanland, Närke och Gotland, samt Småland (Inglingestenen). Äfven förekomma de i Norge inom kustområdena alltifrån Stavangers amt upp till Nordlands amt. De hafva behandlats af O. Hermelin i »Stenkloten på ättehögar» i Svenska fornminnesföreningens tidskrift, B. 2 (1874) s. 165 ff., hvilken afhandling emellertid lider af åtskilliga både brister och felaktigheter så i bild som text, samt af Th. Petersen i »Nogle bemerkninger om de saakaldte hellige hvide stene» i Det kongel. norske videnskabs selskabs skrifter 1905. Enligt den senare förskrifva de sig från 3- och 400-talet e. K. Hvad Sverige beträffar vore en noggrann utredning af dessa stenar med fotografiskt illustrationsmaterial särdeles önskelig. Jag har härmed velat lämna ett litet bidrag.

N. E. H.

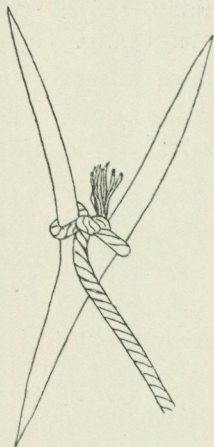
En metkrok af trä, ännu använd i Småland.

Under en resa sistlidne sommar i Södra Tjust, hvars hufvudsyfte var en undersökning af traktens sjöar, gjorde jag äfven förfrågningar hos fiskarebefolkningen angående fisket och fick därvid bl. a. höra talas om att krokar af trä ännu äro i bruk i trakten v. om Väster-vik, åtminstone i sjöarna Färgaren och Vågnaren i Törnesfalla och Gladhammars socknar. På platsen fick jag en modell gjord för tillfället och upplysningar om dess användning, och sedan har jag genom välvillig förmedling af stationsinspektör H. Hallén i Färhult fått några äkta krokar förfärdigade, af hvilka 8 st. nu äro öfversända till Nordiska Museet och där förvaras under n:r 126,339.

Utseendet framgår af bifogade figur. Som synes har kroken icke vanlig modern fiskkroksform, ej ens någon egentlig krokform, och den kallas af fiskarena ej heller krok, eller har åtminstone dessutom namnet »enklynna», hvilket förmodligen betyder helt enkelt

enklyka. Då den emellertid gör samma tjänst som en vanlig metkrok, ehuru icke på metspö, har jag i rubriken ofvan betecknat den som sådan. Den förfärdigas af en enklyka på så sätt, att icke endast klykans båda grenar utan äfven stamdelen tillspetsas. För att träet skall bli så hårdt som möjligt, torkas det i ugn — förfärdigandet sker om vintern — och sålunda preparerad kan en krok vara i användning en hel månad utan att bli för mjuk.

Tafsens fästes vid de tre grenarnas föreningspunkt. När kroken skall fästas vid betet, som brukar utgöras af en hel eller en half strömming, träs krokens stamspets in först, i riktning mot betfiskens hufvud och så långt, att man sedan kan föra kroken ett stycke bakåt och därvid träda in den ena af de båda grenspetsarna. Den andra får däremot sticka ut utanför fisken men tryckes intill denna. När en lake sedermera tar betet

och, såsom naturligt är, sväljer ned detta med hufvudet först, glider den utskjutande grenspetsen utan svårighet förbi svalgets och matstrupens väggar. Men när det sedan börjar sträcka i refven, sätter sig kroken på tvären i matsmältningskanalen, då ju tafsens är fästad vid krokens midt, och laken kan ej spotta ut betet. Denna krok användes stundom på långref, men oftast vid vintermete från isen, då refven som vanligt sänkes ned till botten genom ett hål i isen och göres fast vid en kort pinne, som lägges tvärs öfver hålet.

Denna krok är fortfarande i allmänt bruk i trakten och begagnas äfven af unga personer. Den anses nämligen för lake vara ändamålsenligare än de vanliga järnkrokarna, emedan dessa med sin spets sticka så obetydligt utanför betesfisken, att de stundom utan vidare glida ut, när laken spottar ut betet. Hos träkroken är det naturligtvis tafsens fastgörande på midten, som utgör den förnämsta säkerhetsanordningen. Det är, som af det nyss sagda framgår, lakens vida svalg, som åt nutiden konserverat detta ålderdomliga redskap.

Som ålderdomlig torde man nämligen ha alla skäl att betrakta denna kroktyp, äfven om den tydligen icke är någon urtyp i rätt

uppstigande led till den moderna metkroken. Jag erhöi vid mina efterfrågningar den uppgiften, att denna trålkrok fordom, innan vanliga järnkrokar kommo i bruk, begagnades äfven för annan fisk än lake, en uppgift som jag emellertid ej kunde få fullt bestyrkt. Möjligen var det endast en förmodan hos min sagesman, men, som det synes mig, en mycket sannolik sådan. Intressant är också att se, huru tafsens fästade på krokens midt gör hullingar obehöfliga.¹

Sven Ekman.

Utdrag ur äldre litteratur.

Allmogeslöjd, företrädesvis i Halland, vid medlet af 1700-talet.

Ur Götheborgska Magasinet, 2 årg. 1760, s. 676—683, 696—697.

Sjöfarten är det första och starkaste tiltag, jag wil nämna i Halland. Et Onshala, Walda och flere Soknar, witna, hwad detta är för et godt näringsfång för Almogen. Men at Styrmans- och Skepsbyggare-konsten äro en Almoges tiltag, tyckes wara utan exempel. Hwad har i gamle dagar gifwet Onshala-boar framför andre anledning härtil? Jag tror aldeles, at desse 2 wetenskaper borde underhjälpas hos dem, och det skulle i synnerhet fägna hwar rättsinnig, om et där wid hafssidan wäl tilöfwat manskap kunde så brukas wid sjöfarten i fäderneslandet, at de aldrig afundades på Holländare.

Man skulle tro, at åkerbruket lider därigenom, at Onshala och flere Soknars Almoge idkar sjöfarten; men utom det, at sådan saknad ej bör komma i betraktelse, i hänseende till så många tusende tunneland, som Sverige har råd at låta ligga obrukade, så tror jag

¹ I Nordiska Museets samlingar finnas liknande krokar från Lappland (N. M. 110,993 och 42,853) af björk och envirke, använda för lakfångst; Ångermanland (n:r 79,385) af en; Hälsingl. (n:r 91,190), af björk med bränd spets för lake, gädda, abborre m. fl.; Norge (n:r 69,779), lappmarken, af envirke. I Värml. har för ej lång tid tillbaka fiskats lake med krokar af ljungvistar.